PAPER DETAILS

TITLE: BIR KAVRAMIN KISA TARIHI: `MAHALLE BASKISI`

AUTHORS: Adnan ÇETIN

PAGES: 81-92

ORIGINAL PDF URL: https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/184113

BİR KAVRAMIN KISA TARİHİ: 'MAHALLE BASKISI'

Adnan ÇETİN

Araş. Gör., Mardin Artuklu Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü

Özet

"Mahalle baskısı", 2007 Mayısından beri Türkiye'de yoğun olarak tartışılan bir kavramdır. Türk toplumu üzerine kafa yoran her bilim adamı ya da sıradan insan söz konusu kavramla bir şekilde karşılaşmıştır. Bu denli yoğun ilgi yaratmasına rağmen sosyal bilimciler arasında mahalle baskısı kavramının ne olduğu konusunda ortak bir anlayış doğmamıştır. Kavram, gündelik siyasi polemiklerin etki alanının dışına çıkamamış ve ideolojik yaklaşımlardan bağımsız bilimsel bir form kazanamamıştır. Bu çalışmada, Şerif Mardin'in mahalle baskısı konusundaki görüşleri farklı bakış açıları da göz önünde bulundurularak tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Şerif Mardin, Mahalle Baskısı, Küçük Gelenek.

Abstract

A Short History of a Concept: "Neighborhood Pressure"

"Mahalle baskısı" is one of the concepts debated in Turkey intensively since May 2007. Any scientist or regular person who ponders on the Turkish society has faced this concept in

one way or other. Though it has created such hot discussions and interest, social scientists still could not come up with a common understanding on the meaning of this concept. This concept neither has liberated itself from the daily political polemics nor could it gain a scientific form independent from ideological approaches. In this work, Serif Mardin's ideas on mahalle baskisi has been discussed by taking different points of view into consideration.

Keywords: Serif Mardin, Neighborhood Pressure, Little Tradition.

Kurte

Dîroka Kurt Ya Têgehekê: "Zordestıya Taxê"

"Zordestiya Taxê" têgehek e ku ji Gulana 2007'an ve li Tirkiyeyê bi zêdeyî tê nîqaşkirin. Her zanyarekî ku li ser civaka Tirkan serê xwe êşandiye, yan jî insanên ji rêzê bi awayekî leqayî vê têgehê hatine. Digel ku ev eleqaya zêde derxistiye holê jî, dîsa di nav pisporên zanistên sosyal de li ser pênasa Zordestiya Taxê nêrîneke hevbeş derneketiye holê. Têgehê nekariye ji bin bandora polemîkên siyasî yên rojane derkeve û formeke zanistî ya dûrî nêrînên îdeolojîk qezenc nekiriye. Di vê xebatê de nêrînên Şerîf Mardîn yên derheqê zordestiya taxê de digel liberçavgirtina nêrînên cuda hatine nîqaşkirin.

Peyvén Sereke: Şerîf Mardîn, Serdestiya Taxê, Kevneşopiya Piçûk.

چکیده

تاریخ کوتاه یک مفهوم: فشار اجتماعی

مفهوم فشار جامعه از ماه می سال 2007 در ترکیه همچنان به طور فشرده در ترکیه موضوع بحث میباشد. دانشمندان ترک و انسانهای معمولی به هر شکلی با این موضوع رو به رو شده اند. حتی با توجه بسیار به این موضوع در

مورد مفهوم فشار جامعه مابین جامعه شناسان مفهوم مشترکی بوجود نیامده است. مفهوم ، از محیط تاثیر گذار سیاستهای روز خارج نشده و از رفتارهای ایدئولوژیک فرم علمی غیر وابسته چیزی بدست نیاورده است. همچنین در این تحقیق نظریات شریف ماردین در خصوص فشار جامعه مورد توجه قرار گرفته و موضوع بحث شده است.

کلمات کلیدی: شریف ماردین, فشار اجتماعی, سنت کوچک

الملخص

لمحة تاريخية موجزة عن مفهوم : ضغط الحي الشعبي

ضغط الحي الشعبي مفهوم يناقش حوله على نطاق واسع في تركيا منذ مايو 2007

فكل باحث او شخص عاد مفكر بعمق في المجتمع التركي واجه هذا المفهوم بشكل ما.

على الرغم من اثاره اهتماما لا يتفاهم علماء الاجتماع على ماهية ضغط الحي الشعبي.

و المفهوم لايقدر على الخروج من النطاق الجدل السياسي اليومي و لم يتمكن من الفوز في شكل علمي مستقل وهو بعيد جدا عن النهج الايديولوجي.

في هذه الدراسة ، تمت مناقشة اراء شريف ماردين حول مفهوم ضغط الحي الشعبي مع النظر في وجهات نظر مختلفة

الكلمات الرئيسي : شريف ماردين , : ضغط الحي الشعبي , التقاليد الصغيرة

Giriş

Şerif Mardin, Türkiye'nin sosyal, siyasal ve dini niteliklerini irdelerken her zaman özgün kavramlar yaratma arayışında olmuştur. Özgünlüğü ve işlevselliği hâlâ tartışmalı olsa da mahalle baskısı kavramının böyle bir arayışın ürünü olduğunu söyleyebiliriz. Mahalle baskısı kavramının anlamını veren farklı metaforlara Şerif Mardin'in daha önce kaleme alınmış yazılarında da rastlamak mümkündür.

Dolayısıyla ‘mahalle baskısı’ dediğimiz olay kavram olarak yeni olabilir; ancak, bir olgu olarak tarihsel bir özelliğe sahiptir.

Mardin’in sosyoloji literatürüne kazandırdığı ‘mahalle baskısı’ kavramını anlayabilmek için onun gelenek hakkındaki görüşlerine bakmak gerekmektedir. Mardin, gelenek kavramını Robert Redfield’in görüşlerine başvurarak analiz etmektedir. Dolayısıyla Mardin’in düşüncelerine geçmeden önce Redfield’in bu konudaki fikirlerini kısaca anlatmakta yarar vardır. Redfield kültürün iki ana gövdesinin olduğunu ileri sürmektedir. Bu iki ana gövdeden biri, “küçük gelenek” diğeri ise “büyük gelenek”tir. Küçük gelenek, kırsal bir hayat yaşayan ve tarımla geçinen insanların kültüründen büyük gelenek ise başta yönetici sınıf olmak üzere şehirde yaşayan insanların kültüründen müteşekkildir. (Mardin, 2008, s. 22). Kısacası, büyük ve küçük kültürel geleneğin, bizim kabaca halk-divan edebiyatı ikiliği olarak bildiğimiz olayın daha genel ve bilimsel ifadesi olduğunu söyleyebiliriz (Hizmetli, 2002, s. 531).

Şerif Mardin’e göre, Türk küçük geleneğinde hoşgörülü bir tavır adına bulabileceğimiz göstergeler çok azdır. Şerif Mardin, Türk siyasi fikir tarihinden aldığı bazı delillerle tezini temellendirme yoluna gitmektedir. Bu bağlamda Şerif Mardin, küçük geleneğin ya da “küçük toplum”un siyasi ideallerini açığa çıkarma girişimi içerisinde olan Yeni Osmanlıların yol arkadaşlarından Ali Suavi’nin ‘demokrasi’ anlayışının dahi hoşgörüye dayanmadığına işaret etmektedir. Ali Suavi için demokrasi, ‘en iyi şekilde merkeziyetçilik’ diye adlandırabileceğimiz şeyden ibaretti: ‘Hakikat’i bulma için istişare, ama ‘genel irade’nin tezahürüne karşı da tam bir itaat. Kısacası, Suavi’nin demokrasi anlayışında kurumsallaşmış bir muhalefete tahammülün temelleri yoktu. Bu husus, Behice Boran’ın Türk köyü tasvirinde ve “toplumsal gerçeklik”e dayalı Türk edebiyatında da karşımıza çıkmaktadır. Türk köyü hakkında yapılmış pek çok modern araştırmada farklı olana karşı hoşgörü yokluğu bariz bir şekilde kendisini göstermektedir. Bu konuyla ilgili çarpıcı bir örnek, Türkiye’nin güneyinde yapılmış bir incelemede göze çarpıyor. Antalya yakınlarındaki bir köyün sakinleri, köy dışından birinin köyden toprak satın almasına hiçbir itirazlarının olmayacağını, ancak öncelikle “mahalli adetleri” öğrenmeleri şartıyla toprağı işlemelerine izin vereceklerini ısrarla dile getirmişlerdir. Mardin’in bu belirlemeleri bizi Türk küçük toplumunun ve kültürünün ‘cemaat’ niteliği taşıdığı sonucuna götürmektedir. Türk küçük toplumu cemaat niteliği taşıdığı için bu toplumda ‘normlardan sapmalara karşı hoşgörü’ yok denecek kadar azdır (Mardin, 2008, s. 185). Başka türlü ifade edecek olursak, Türkiye’nin küçük taşra şehirlerinin değerlerinde başkalarıyla iyi

komşuluk ilişkilerini devam ettirmek, büyüklere hürmet etmek, dindar olmak "iyi"dir; fakat Müslüman olmayanları taklit etmek, "mahalleden kopmak" "kötü"dür (Mardin, 2007, s. 102).

Kavramın Ortaya Çıkışı ve Kavramın Yarattığı Tartışmalar

Yukarıda gösterdiğimiz gibi, Mardin'in daha önce kaleme aldığı yazılarında mahalle baskısına benzer bir baskı olgusundan sıkça söz edilmektedir. Ancak Mardin, mahalle baskısı kavramını ilk olarak *Religion, Society and Modernity in Turkey* adlı son kitabı üzerine 2 Mayıs 2007 tarihinde gazeteci Ruşen Çakır'la gerçekleştirilen bir röportajda kullanmıştır (Çakır, 2008, s. 17). Kavram bu tarihten sonra Türkiye'nin gündemine oturmuş ve bu kavram üzerinden günümüz Türkiyesinin siyasi yapısı irdelenmeye başlanmıştır.

Kongar'a göre, Mardin'in "*Mahalle baskısı*", "*Mahalle havası*", "*Mahalle İslam'ı*" dediği olgu, bireyi biçimlendiren, onun tutum ve davranışlarını belirleyen, sosyal psikolojinin "*Grup dinamiği*" alanına giren ünlü "*grup baskısı*" kavramının, tüm ilişkileri de kapsayarak topluma egemen olması, bireyleri ve toplumu belli bir yöne sevk etmesidir (Kongar, 2010). Ahmet İnsel ise Çakır ve Bozan'la yaptıkları bir röportajda mahalle baskısının toplumun aykırı olana göz baskısı, bakma baskısı, ayıplama, sözle kınama, gözle dışlama baskısı olduğunu ifade etmektedir (Çakır ve Bozan, 2009, s. 155). Ancak Mardin'in mahalle baskısı kavramına yüklediği anlam, en kestirme tabiriyle yükselen İslami hareketin bir toplumsal baskıya dönüşmesidir.

Mardin, Ruşen Çakır'la gerçekleştirdiği röportajda İslam'ın Türkiye'nin önemli bir yapısal boyutu olduğunu vurgulamaktadır. Ancak Mardin, Siyasal İslam'ın iktidara tam sahip olduğu zaman bayağı ağır şartlar yaratan bir rejimi de kurabileceğinden endişe duyduğunu dile getirmektedir. Mardin, bu durumun AKP iktidarıyla bir ilişkisinin olmadığına dikkat çekerek siyasal İslam ile AKP arasında bir nitelik farkı olduğunu beyan etmektedir. Mardin, AKP'nin kendisine güven verdiğine vurgu yaparak, AKP'den bağımsız, Türkiye'de bir mahalle baskısı olduğunu öne sürmektedir. Mahalle baskısı, bilinmeyen ve sosyal bilimce ifade edilmesi çok zor bir havadır. Mardin, bu havanın AKP'den bağımsız olarak Türkiye'de yaşadığını dile getirmektedir. Dolayısıyla bu havanın gelişmesine müsait şartlar oluşursa o zaman AKP de bu havaya boyun eğmek zorunda kalacaktır. Mardin, İran'daki devrim sürecinin de böyle geliştiğini, bu bağlamda İran devriminin çevreyle, mahalleyle ona

destek veren insanların ortaya çıkardığı havayla da çok ilişkili olduğunu öne sürerek bu konudaki endişelerini dile getirmektedir (Çakır, 2008: 23).

Mardin bu konuyla ilgili endişelerini gazeteci Ayşe Arman'la yaptığı bir röportajda "Türkiye Malezya olur mu?" sorusuna gönül rahatlığıyla 'hayır' diyemediğini belirterek de dile getirmektedir. Mardin'e göre öyle dinamikler, öyle tuhaf iç yapılanmalar var ki dünyada her şey olabilir. Endonezya'da 1960'larda kimse İslam'dan fazla bahsetmiyordu; ama bugün Endonezya'da İslam, çok önemli bir siyasi güç olmaya başladı. Bu bağlamda Mardin, Türkiye'de gittikçe muhafazakârlaşma yönünde bir temayül olduğunu ve bunun süreç içerisinde endişe verici boyutlara ulaşabileceğini ileri sürmektedir. (Arman, 2007).

Mardin'in bu söylemi özellikle İslami canlanmadan rahatsız olan ve laikliğin tehlikede olduğunu düşünen kesimlerin duygularına tercüman oldu. Laiklik hassasiyeti ön planda olan kesimler bu kavramı sahiplenince bunun karşısında muhafazakâr/dindar kesimler de bu söylem karşısında savunmaya geçtiler. Mahalle baskısı kavramı bu dönemde gerek görsel gerekse yazılı medyada yoğun bir şekilde tartışılmaya başlandı. Nitekim Derya Sazak'ın 8 Ekim 2007 tarihinde *Milliyet* gazetesindeki yazısında yer verdiği bir araştırmaya göre, mahalle baskısı konusu her köşe yazarının köşesinde en az bir kez tartışılmış, dört günde otuz bir gazetede toplam 630 habere konu olmuş, 255 köşe yazarı tarafından 400 kez ele alınmıştır (Çakır, 2008, s. 42). [1]

Mahalle baskısı konusu üzerine yapılan tartışmalarda çok farklı yaklaşımlar sergilendiğini gözlemek mümkündür. Mardin'le yaptığı röportajlardan sonra Çakır, mahalle baskısı konusuyla ilgili gazetelerde çıkmış haberleri derleyerek *Türkiye Tartışıyor 1: Mahalle Baskısı* isimli çalışmasında bir araya getirdi. Çakır'ın derlediği yazılardaki yaklaşımları üç başlık altında ele alabiliriz (Çakır, 2008, s.27-87, 141-171).

Birinci yaklaşım, mahalle baskısı diye bir olgunun varlığını kabul eden ve gittikçe muhafazakârlaşma yönünde bir temayül olduğunu düşünenler tarafından ortaya konan bir yaklaşımdır. Buna göre AKP iktidarı ile daha da güçlenen dindarlar laik yaşam süren insanlar üzerinde bir baskı mekanizması oluşturmaktadırlar.

İkinci yaklaşıma göre mahalle baskısı yoktur, bu bağlamda dindarların laiklere karşı bir baskı uygulamasından söz edilemez. Bu

[1]Yukarıdaki bilgiler Derya Sazak'ın Milliyet Gazetesi 8 Ekim 2007 tarihindeki yazısından Ruşen Çakır tarafından aktarılmıştır.

görüşü benimseyen kesimlere göre mahalle baskısı olarak algılanan durum Müslümanların/dindarların tebliğ görevlerinden ötürü diğer insanları doğru yola davet etmeleri ya da yanlış davranışlarından dolayı uyarmalarından başka bir şey değildir. Buna göre Müslümanlarca kötülük, çirkinlik ve ahlaksızlıkların önünün alınması baskı olarak tarif edilemez. Zira Müslümanlar, 'Müslüman oldukları için' bunu yapmak zorundadırlar; başka bir ifadeyle bunu yapmak Müslümanların asli görevidir. Ancak, Türkiye'de mahalle baskısı olmadığını düşündüğü halde "Türkiye laik bir devlet olduğu için Müslümanların Müslümanlığı tebliğ etme gibi bir görevleri yoktur." diyen isimler de mevcuttur. [2]

İkinci yaklaşımın en belirgin argümanlarından birisi laiklerin dindarlar üzerinde baskı kurdukları iddiasıdır. Bu iddialar 'başörtüsü' üzerinden temellendirilmeye çalışılmaktadır. Onlara göre Türkiye'de baskı gören, bu anlamda mağdur olan kesimler yıllardır başörtülü oldukları için okullara ya da başka kamu kurumlarına alınmayan dindar/muhafazakâr kadınlardır. Dolayısıyla dindarların lâikler üzerinde baskı uyguladığı iddiaları mesnetsizdir.

Mahalle baskısı yoktur diyen insanların öne sürdükleri gerekçelerden biri de, toplumda 'mahalle' diye bir yapının kalmamasıdır. Bu insanlara göre, modernleşme yolunda önemli bir mesafe kat etmiş olan 2000'li yılların Türkiye'sinde mahalle diye bir yapının ve mahalleye has bir ilişkiler ağının varlığından söz edilemez. Necdet Subaşı'nın da belirttiği gibi bugün taşra dünyasının henüz parçalanmamış dokusu içinde kendine ancak bir yer bulabilen mahalle olgusu, kentleşme süreci içinde giderek hem kendi iç dinamizmini hem de kuşatıcı rolünü yitirmekle karşı karşıyadır. Bu nedenle mahalleye atfedilen sosyolojik anlatımlar da artık ciddi bir teorik desteğe ihtiyaç duymaya başlamıştır. Çünkü mahalleden söz etmek sosyolojik ilginin yok saydığı bir alandan söz etmektir. Bu bağlamda mahallenin yapısının geçmişte olduğu gibi homojen bir görüntüsü yoktur. Mahallede artık birincil, yani yüz yüze ilişkiler söz konusu değildir. Bunların karşısında artan bir 'bireyselleşme' eğilimi vardır. Dolayısıyla böyle bir toplumsal yapıda baskı diye bir olgudan söz edilemez (Subaşı, 2008, s. 130).

Bu tartışmada bir de *Üçüncü yaklaşım* vardır; buna göre Türkiye'de birden çok mahallenin varlığı söz konusudur. Bu bağlamda baskı uygulayan ve baskıya maruz kalan kesimler zamana ve mekâna

[2] Bu tartışmalar için bkz; Ali Ünal; "Mahalle Baskısı İddiaları Etrafında" **Zaman Gazetesi**, 29 Aralık 2008; Hayrettin Kahraman; "Din ve Ahlak Kontrolü", **Yeni Şafak Gazetesi**, 02 Ocak 2009.

göre farklılık gösterebilmektedir. Bu bağlamda her iki kesimin birer mahallesi ve birbirine karşı tarif edilen birer mahalle baskısından söz etmek mümkündür.

Görüldüğü gibi Mardin'in ortaya attığı mahalle baskısı kavramıyla beraber dinin modern Türkiye'deki konumu yeni bir tartışma sürecine girmiştir. Bu süreç içerisinde daha çok dindar insanların oyuyla iktidara gelen Adalet ve Kalkınma Partisi tartışmaların merkezine kondu. Bu bağlamda mahalledeki baskının AKP iktidarıyla ilintisinin olduğu yüksek sesle dillendirilmeye başlandı. Mardin, mahalle baskısı kavramının AKP iktidarına karşı bir araç olarak kullanıldığını/kullanılacağını anlayınca 21 Mayıs 2007 tarihinde Ruşen Çakır'la yeni bir röportaj gerçekleştirdi. Mardin, bu görüşmede mahalle baskısının İslamcıları itham etmek için kullanılmasının doğru bir tavır olmadığını belirtti. Mardin, esasında amcası Ebul-Ula Mardin'den işittiği "ham sofu" tabirini değiştirerek kullanmanın ötesinde bir şey yapmadığını ifade etti (Çakır, 2007). Mahalle baskısı kavramı Mardin'in belirttiği içerikten uzaklaşmışsa da bunu doğal karşılamak gerekmektedir. Sosyal bilimlerde bir kavram yaygınlık kazandıktan sonra onu kontrol etmek imkânsızlaşabilir. Çünkü kavram artık yaratıcısının değil sosyal bilimler alanında etkin olan aktörlerin kontrolüne girmiş olur. Mahalle baskısı kavramının da böyle bir süreçten geçtiğini ve bu süreç zarfında belli noktalarda değişiklikler olduğunu görmekteyiz (Çakır, 2008: 89-92).

Türkiye'de Farklı Olmak adlı çalışma AKP iktidarıyla beraber toplumda özellikle dindarlar arasında artan oranda ötekine karşı bir tahammülsüzlüğün boy göstermeye başladığı iddiası üzerine inşa edilmiş bir araştırmadır. Toprak, 1999 ve 2006 yıllarında yayımlanan ankete dayalı iki çalışmanın sonuçlarından yola çıkarak; farklı olana mesafeli bakışın özellikle kendisini dindar olarak tanımlayanlar arasında belirgin bir şekilde artış gösterdiğini ileri sürmektedir (Toprak ve Diğerleri, 2009, s. 13). Binnaz Toprak ve diğer araştırmacıların alan araştırmasından elde ettikleri ve önemle üzerinde durdukları hususlardan biri, Anadolu Müslümanlığının geçirdiği dönüşümdür. Onlara göre Anadolu Müslümanlığında büyük dönüşümler yaşanmıştır. Eskiden var olan hoşgörü, yerini dayatma ve baskıya bırakmıştır. Onlara göre bu baskıyı özellikle Ramazan ayında oruç tutmayan insanların, dindarların ya da muhafazakârların tacizine maruz kalmalarında görmekteyiz (Toprak ve Diğerleri, 2009, s. 63).

Araştırmaya göre, Refah Partisi döneminde başlayan ve AKP ile devam eden süreç içerisinde muhafazakârlaşma yönünde yoğun bir eğilim gözlemlenmektedir. Özellikle belediyeleri RP ve AKP'de olan

kentlerde daha çok dindar yaşam tarzına yönelik bir yapılanma içerisine girildiği ve içkili işletmelere ruhsat çıkartma noktasında problemler yaşandığı altı kalın çizgilerle çizilen hususlardır (Toprak ve Diğerleri, 2009, s. 71-89-90). İçki ile ilgili vurgulanan noktalardan biri de AKP iktidarıyla beraber kamu kuruluşlarının çoğunda içki servisinin kalktığı yönündedir (Toprak ve Diğerleri, 2009, s. 140).

Araştırmada AKP iktidarıyla beraber kadın-erkek ilişkilerinde de keskin bölünmelerin yaşandığına vurgu yapılmaktadır. Buna göre taşra şehirlerinde, özellikle AKP iktidarıyla daha da belirgin hale gelecek şekilde, gündelik hayat pratiklerinde bir değişim yaşanmaktadır. Bunların başında otobüs ve minibüs şoförlerinin kadınların elinden para almamaları, kız ve erkek öğrencilerin okullarda ayrı ayrı oturmaya yönlendirilmeleri gelmektedir. Araştırmacıların Anadolu'da yaptığı birçok görüşmede yalnız yaşayan kadınlar ile başı açık kadınların çeşitli baskılara maruz kaldığı ifade edilmiştir. Bu noktada en çok tekrar edilen örnek; otobüste başı açık yaşlı kadın yerine başı kapalı genç kadınlara yer verilmesidir (Toprak ve Diğerleri, 2009, s. 106). Toprak ve diğer araştırmacıların araştırma neticesinde vardıkları sonuçlara Filiz Aygündüz de 2007 yılında Erzurum, Erzincan, Sivas ve Yozgat illerinde ramazan ayında yürüttüğü *Anadolu Ne Kadar Hoşgörülü* adlı çalışmasında ulaşmıştır (Aygündüz, 2007).

Binnaz Toprak ve diğer araştırmacıların Anadolu kentlerinde yürüttükleri alan araştırması Türkiye'de mahalle baskısı diye bir olgunun var olduğu ve giderek de etkili olmaya başladığı yönünde bir sonuç ortaya çıkarmıştır. Bundan sonra Ruşen Çakır ve *Türkiye'de Farklı Olmak* araştırmasının koordinatörlerinden İrfan Bozan, bu kez Türkiye'deki mahalle baskısı konusunu Türkiye'nin aydınlar ve kanaat önderlerine sordular. Çakır ve Bozan çalışmanın sonunda verilen yanıtların üç grupta toplanabileceği kanaatine varıp bu yanıtları "Tabii ki var" diyenler, "Tabii ki var ama" diyenler ve "Tabi ki yok" diyenler şeklinde üç gruba ayırdılar (Çakır ve Bozan, 2009, s. 182).

Birinci gruba, laikliğe duyarlı kesimler daha çok dâhil oldu. Bu grupta, muhafazakâr kesimlerin kendilerinden olmayan, kendileri gibi düşünüp yaşamayan kişi ve gruplara karşı baskı uyguladığı saptaması ön plana çıkmıştır (Çakır ve Bozan, 2009, s. 183).

İkinci gruba dâhil olanlar yani "Tabii ki var ama" diyenler de kendi aralarında ikiye ayrılmaktadırlar. Bunların bir kısmı asıl baskının devletten ve özellikle de Kemalist kurumlardan geldiğini düşünmektedirler. Diğer kısmı ise mahalle baskısının sadece dindarlardan

kaynaklanmadığını, onlara yönelik baskıların söz konusu olduğunu vurgulamaktadırlar. Bu konuda en sık verilen örnek üniversitelerde devam eden başörtüsü sorunudur (Çakır ve Bozan, 2009, s. 183).

Üçüncü grup ise "Tabii ki yok" diyenlerden müteşekkildir. Bu gruptakiler mahalle baskısı diye bir durumun söz konusu olmadığını savunmaktadır. Onlara göre mahalle baskısı kavramı, Türkiye'de İslami canlanmanın önünü kesmek için türetilmiş bir "psikolojik savaş" aracıdır. Bu yaklaşım sahiplerinin kimisi -münferit olaylar sayılmazsa- dindar kesimlerin kesinlikle kendilerinden olmayanlara karşı herhangi sistematik baskı uygulamadığını ileri sürmektedir.

Sonuç

Kısaca özetlemek gerekirse, Mardin'in daha önce kaleme aldığı çalışmalarında *mahalle havası* ve *mahalle baskısı* kavramlarının içeriğiyle örtüşen düşüncelerle karşılaşmak mümkündür. Ancak, kavramın kendisi ilk olarak 2007 yılında kullanılmıştır. Mardin bu kavramla Türk 'küçük gelenek'inde normlardan sapmalara karşı hoşgörünün olmadığını bu durumdaki bireylere karşı bir göz baskısı uygulandığını ifade etmiştir. Mardin'e göre, bu durum yeni değildir; bu durumun tarihi bir derinliği vardır. Mardin'e göre bu havayı besleyen şartlar olgunlaşırsa, mahalle baskısı olgusu korkulacak bir boyuta ulaşabilir. Ancak bütün tartışmalara rağmen mahalle baskısı kavramı muğlâk bir metafor olmaktan kurtulamamıştır. Mardin'in de vurguladığı gibi kavramın sosyolojik katkılara ihtiyacı vardır.

Kaynakça

Arman, A. (2007). "Türkiye ne Malezya olabilir diyebilirim ne de olmaz", Şerif Mardin'le söyleşi. *Hürriyet Gazetesi,* 16 Eylül 2007.

Aygündüz, F.(2007). Anadolu ne kadar hoşgörülü. *Milliyet Gazetesi,* 14 Ekim 2007.

Çakır, R. ve Bozan, İ. (2009). *Mahalle baskısı: var mı? yok mu?,* İstanbul: Doğan Kitap.

Çakır, R.(2008). *Türkiye tartışıyor 1: mahalle baskısı*, İstanbul: Doğan Kitap.

Hizmetli, M.(2002). Kitap tahlili, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt: 43, Sayı: 2, Ankara: AÜİF Yayınları.

Kahraman, H. 2009). Din ve ahlak kontrolü. *Yeni Şafak Gazetesi,* 02 Ocak 2009.

Kongar, E. (2010). Mahalle baskısı nedir?. *www.kongar.org,* 08.04.2010.

Mardin, Ş. (2007). *İdeoloji*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Mardin, Ş. (2008). *Türk modernleşmesi: Makaleler 4*. M. Türköne ve T. Önder , (Der.). İstanbul: İletişim Yayınları.
Subaşı, N. (2008). Mahalleyi baskıyla hatırlamak. *Şerif Mardin Okumalar,* T. Takış (Ed.). Ankara: Doğu-Batı Yayınları.
Toprak, B., Bozan, İ., Morgül, T. ve Şener, N. (2009), *Türkiye'de farklı olmak: din ve muhafazakârlık ekseninde ötekileştirilenler (mahalle baskısı raporu)*, İstanbul: Metis Yayınları.
Ünal, A. (2008), "Mahalle baskısı iddiaları etrafında" *Zaman Gazetesi,* 29 Aralık 2008.